

ODJECI

Mladen Krešić (1923 - 1941)

Idem redom. Ja Vas molim da pošaljete Miljenku jedan primjerak novog omanuta na adresu

Mark Kresic
10, Esquire Court
ROSLYN NY.11576
USA

Zatim želim Vam se zahvaliti što ste barem na taj način izvukli iz zaborava tragediju židovskih omladinaca 1941. godine. Nazvao sam dra. Sobolevskog i njemu se također zahvalio za trud. Bio sam jako ganut s pismom-apelom kojeg je Mladenova mama također potpisala.

Osobito sam tražio na sve strane informacije o Mladenu. Moje saznanje je da je Mladen bio uhapšen 27. svibnja 1941. smješten u prostore Zagrebačkog Zbora (stari Velesajam), a zatim odveden u *Danicu*. Moja majka Zdenka Krešić je polovinom lipnja otputovala iz Sušaka u Koprivnicu i posjetila *Danicu*. Došla je do jednog ustaškog dežurnog i donijela paket za Mladena. Dežurni straže je pitao što je Mladen mojoj majci, a ona je odgovorila da mu je mama. Dežurni je tada doveo Mladena, pa ga je vidjela na udaljenosti od petnaestak metara. Bio je ošišan do kože, nasmiješio se je i samo mahnuo rukom. Onda je dežurni rekao mojoj majci da gleda kako će mu isporučiti paket, da se ne bi poslije reklo da oni pakete zadržavaju za sebe. Odjednom je dežurnom sinulo pa je zapitao mamu kako to da ne nosi propisanu žutu oznaku sa slovom Ž, te da pokaže ispravu.

Moja se je majka izvukla da nije dobro razumjela dežurnog, jer slabije govori hrvatski, da je katolik i da ima talijanski passaporto. Dežurni joj je tada naredio da se udalji. U povratku za Zagreb majka je vidjela kako su ustaše lovile neke komuniste u kukuružu i strahovito ih mlatili. Plus toga u Koprivnici je vidjela dvije osobe obješene na neke bandere. Došavši u Zagreb nije željela prestraviti Mladenove roditelje, ali je mojem ocu i meni sve ispričala. Smatrala je da bi svi trebali obvezno nestati iz Zagreba.

Na Sušaku, odnosno *Sussa provincia di Fiume*, dogovarala se je sa sestrom Mladenove mame da bi se nešto trebalo poduzeti. Mama se je posavjetovala s mojom učiteljicom Nadom Čohar, iz sušačkog gradskog komiteta KPJ, koja joj je rekla da imaju loše vijesti iz ustaških logora. Prijelom je nastao kada se je pojavio jedan talijanski potpukovnik s nekoliko fotografija leševa iz Paga, snimljenih nakon što je logor u Metajni i Slanom rasformiran.

Mama je odmah otputovala za Zagreb i našla Miljenkove roditelje sve spakirane za putovanje. S njima je bio i Miljenkov djed g. Lausch. Prema glasinama, Mladen se trebao vratiti svakog trenutka pa su ga čekali. Majka je posjetila jednog tatinog bratića Židova koji je bio predratni simpatizer ustaškog pokreta, ali je i on bio užasnut vijestima koje su dolazile u Zagreb. Bio je toliko prestrašen da se bojao za svoj život. Kasnije su mu ustaše omogućile da ode u Švicarsku.

Vremena nije bilo i majka je preko nekih veza došla do krivotvorenih dokumenata da je Miljenko njen sin (bio je jedanaest godina star) i s njim doputovala na Sušak. Miljenko je za vrijeme Italije živio u obitelji sestre svoje majke, a od dolaska Nijemaca živio je kod nas.

Drugi dio priče o Mladenu saznao sam od jednog znanca. Moj znanac je bio Božo Švarc, tada major JNA, koji je bio u grupi židovskih omladinaca. Pričao mi je da je čuo za nekog Krešića ali se nije mogao sjetiti Mladena. Kasnije sam ustanovio da je Božo vidio Mirka Krešića, koji je ubijen u Jasenovcu 1942. godine. Sa Božom, sada umirovljenim pukovnikom JNA, sam razgovarao pred dvije godine u New Yorku. Božo danas živi u Beogradu. Božo mi je doslovno rekao da ga je u Jadovnu prepoznao jedan ustaša kolega iz razreda u Zagrebu. Ustaša je tada došao na ideju da prozove sve svoje bivše kolege iz škole i pronašao je deset prezimena. Sve je poslao u Gospić

da čiste grad. Bilo je vruće i kada su dovršili Božo je pitao kada će se vratiti na Jadovno. Ustaša im je odgovorio da nema više Jadovna. Bio je to 30. ili 31. kolovoz 1941. Njih desetak otpremljeno je za Jasenovac. Božo je 1942. poslan na rad u Feričance i od tamo pobjegao u partizane.

Treći dio priče saznao sam iz članka iz *STORIA ILLUSTRATA* kojega sam preveo i poslao svojedobno u Beograd za bilten jevrejske općine. Članak nije objavljen. U članku se spominje prva zona tj. Sušak, Split, Zadar itd. koji su u travnju anektirani Italiji. Druga zona je obuhvatila talijansku okupaciju u kolovozu 1941. za cca 50 kilometara od obale, a treća u listopadu 1941. daljnjih trideset kilometara. Inače u tom članku se uglavnom govorilo o natezanju ustaških, njemačkih i talijanskih vlasti oko sudbine Židova.

Onaj talijanski potpukovnik je u Gospiću čuo za ubijanja na Velebitu, ali nije imao nikakvih materijalnih dokaza. Ja sam poslije rata kao planinar posjetio tri puta Jadovno i čuo da su tamo ustaše likvidirale oko tri tisuće ljudi bacivši ih u Šaranovu jamu dubine cca 400 metara. Bilo je nekoliko ploča sa imenima nekih mjesta u Slavoniji (Grubišno polje), nešto sasusšenog cvijeća ili kakav uveli vijenac. Niti jedan znak neke židovske organizacije. Od tamošnjeg stanovništva sam čuo da su i četnici i partizani "koristili" istu jamu za likvidacije. Navodno je i u domovinskom ratu tamo završilo nešto Srba iz Gospića.

Šteta da se poslije drugog svjetskog rata nije pisalo o tim događajima. No što je tu je. Zahvaljujući Vama i našim povjesničarima, neke su stvari ipak došle na vidjelo. Ne znam kako to da u pedeset godina nakon drugog svjetskog rata nije bilo pristupa u zaplijenjene ustaške arhive. Tko je to spriječavao?

Jedno pojašnjenje. Miljenko, Mladen, Mirko, Branko su meni bratići, tj. naši očevi su bili braća. U endehaziji su ubijeni Mladen i Mirko, dok su se Miljenko i Branko spasili dolaskom na Sušak. Svi ostali Krešići su bježali ka Italiji a kasnije u Švicarsku. Nažalost devet članova velike obitelji je zaglavilo u Auschwitzu.

Toliko o tim nemilim događajima. Srdačan pozdrav
Tito Krešić

TRAGEDIJA NA JADOVNU
LJETA 1941.

U broju 31. "Novog Omanuta" izašao je članak pod naslovom *Hapšenje 165 židovskih omladinaca u Zagrebu u svibnju 1941. godine*. Mišljenja sam da je taj članak izvrsno napisan, autori Narcisa Lengel-Krizman i Mihael Sobolevski uspješno su prikazali to tragično poglavlje u nizu tragedija Židova Hrvatske za vrijeme Drugoga svjetskog rata i time dali važan prilog povijesti holokausta u Hrvatskoj. Taj događaj treba pamtiti i isticati da se ne bi zaboravilo što se dogodilo u tim strašnim vremenima. Bio je to osobito težak udarac, jer se namjeravalo potpuno uništiti zagrebačku židovsku mladež i to gotovo na samom početku, prije niza dodatnih udara i uništenja Židova Hrvatske. Meni je osobno iznimno teško i žalosno vidjeti popis svih tih krasnih omladinaca, među njima mnogih mojih najboljih prijatelja

kojih više nema. Osjećam da je moja sveta dužnost napisati sve što znam o njihovoj tragičnoj sudbini. U članku se spominje i moje ime među bilješcima i čini se da autorima nije bilo poznato kako sam ja ušao u tu grupu i poslije se spasio, a da nisam na popisu svih uhapšenih omladinaca. Osim toga ima nekoliko malih ispravaka koje bih htio dodati i napomenuti poneke činjenice koje su meni poznate. Radi toga moram ukratko opisati dio svojeg života u to doba.

Ja sam također trebao biti uključen u tu grupu, ali sam bio uhapšen već ranije (17. svibnja 1941) kao "državno-neprijateljski element, komunist, ljevičar", kako su mi rekli za preslušavanje. Bio sam odveden u zatvor u Petrinjsku ulicu u Zagrebu, bio sam tamo devet dana u čeliji u strašnim uvjetima i zatim prebačen u logor u Kerestinec. Kada su ustaše došli po mene da me hapse zajedno s ostalim omladincima, 30. svibnja 1941, već sam bio utamničen.

U logoru u Kerestincu nalazila se skupina komunisti i osim njih zagrebački odvjetnici Židovi i ostali zatvorenici pod raznim optužbama. Komunisti su bili vrlo dobro organizirani, mene nisu primili u svoj kolektiv, jer me nisu dobro poznavali. U noći 13-14. srpnja izvršili su proboj i bijeg iz logora, koji je tragično završio pogibijom gotovo svih njih, osim nekolicine. Sljedeći dan sve nas preostale prebacili su u Gospić. Tamo smo bili zatvoreni u zgradi koja je služila kao gradski kino zajedno s većom grupom židovskih obitelji iz gradova Hrvatske.

Na početku smo se mogli kretati u gradu pod paskom ustaških čuvara i tom prigodom sam se sastao s nekim mojim drugovima, koji su mi pričali da su bili u logoru na Jadovnu odvojeni od ostalih, a zatim odvedeni u Gospić da rade kao "čistači grada Gospića". Nekoliko dana kasnije jedan od njih (Saša Blivajs) bio je pušten kući (to je moglo biti početkom kolovoza) i onda su došli po mene da ga zamijenim. Tako sam bio s tom grupom deseterice na relativno lakšem radu dva ili tri tjedna i od njih znam što se dogodilo i što su oni prošli.

U međuvremenu je logor u Gospiću bio premješten na neko seljačko dobro, dva kilometra izvan grada. Sredinom kolovoza prošlo se da će Talijani preuzeti upravu na cijelom teritoriju i da će svi logori biti premješteni. Nas desetericu prebacili su u logor, gdje je već bila grupa muških zatočenika iz Paga. Oni su nam pričali da su žene i djeca bili odvojeni i oni ne znaju što je s njima (Sve žene i djeca bili su ubijeni na Pagu kratko vrijeme nakon dolaska). Čekali smo i nadali se da će doći i logoraši iz Jadovna, ali njih nije bilo.

Ujutro 20. kolovoza hodali smo pješice iz logora prema kolodvoru, na putu su natovarena seljačka kola prošla preko moje noge i ustaše su me odvele u bolnicu u Gospiću. (Taj čin nikada nisam mogao shvatiti.) Tamo me je pregledao liječnik, kojemu sam rekao da sam zatvoren u židovskom logoru, on mi je tiho spomenuo da je moja rana sasvim lagana, a ustašama je energično izjavio da moram ostatu u bolnici. Ustaše su otišli, a jedan mladi liječnik (ili možda još student), danas prof. dr. Ante Fulgosi, koji je bio na radu u toj bolnici i kojeg sam prepoznao, jednostavno mi je savjetovao da odem iz bolnice, što sam i učinio. Moji su roditelji u to vrijeme bili u Gospiću, tražeći da me se pusti iz logora, jer su nabavili za mene propusnicu za Sušak. Uprava logora nije na to pristala, ali nakon što sam izišao iz bolnice skrivali smo se pet dana a zatim otišli u Sušak. Nakon nekoliko mjeseci prešli smo granicu blizu Trsta te su nas internirali Talijani (tzv. *confino libero*). Poslije smo prebačeni u logor na jugu Italije (Feramonti). Oslobodili su nas Englezi

Potvrda

G. Emil Freundlich, na poziv

Zapovjedništva za vojničku prednaobrazbu i radnu službu omladine, prijavio

se je.

Zagreb, 14. svibnja 1941.

Upisao:

Emil Freundlich

11

Oznaka
fakulteta:

